

Iskustva odgojiteljica u primjeni problemskih slikovnica u radu s djecom u krizi

Vrdoljak, Anja

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:009293>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-04**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Anja Vrdoljak

ISKUSTVA ODGOJITELJICA U PRIMJENI
PROBLEMSKIH SLIKOVNICA U RADU S
DJECOM U KRIZI

Diplomski rad

Zagreb, srpanj, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Anja Vrdoljak

ISKUSTVA ODGOJITELJICA U PRIMJENI
PROBLEMSKIH SLIKOVNICA U RADU S
DJECOM U KRIZI

Diplomski rad

Mentor rada:
Doc. dr. sc. Daria Rovan

Zagreb, srpanj, 2022.

SADRŽAJ

SAŽETAK

SUMMARY

1. UVOD.....	1
1.1. KRIZA KOD DJECE	2
1.2. ULOGA ODGOJITELJA I PRUŽANJE PODRŠKE	3
1.3. SLIKOVNICA.....	6
1.4. PROBLEMSKA SLIKOVNICA.....	7
1.5. TERAPEUTSKA PRIČA.....	8
1.6. BIBLIOTERAPIJA	9
1.7. PRIMJENA PROBLEMSKIH PRIČA.....	10
1.8. TEME I ANALIZA PROBLEMSKIH SLIKOVNICA.....	12
2. CILJ ISTRAŽIVANJA.....	18
3. METODA	18
4. REZULTATI.....	18
5. RASPRAVA.....	23
6. ZAKLJUČAK.....	27
LITERATURA	28
PRILOG.....	30

SAŽETAK

U životu se ponekad događaju situacije koje znaju biti poprilično neugodne i bolne. Nažalost kroz takve situacije prolaze i odrasli i djeca te se one ne mogu izbjeći. Bitnu ulogu u rješavanju i suočavanju s kriznim situacijama ima okolina. Djeca koja su izložena kriznim situacijama trebaju podršku i razumijevanje od strane obitelji, ali i od strane vrtića. Kako bi djetetu olakšali prolazak kroz kriznu situaciju odgojitelji mogu ponuditi razne problemske slikovnice koje će im pomoći u prepoznavanju i rješavanju problema koje donosi krizna situacija. Temeljni cilj i zadatak ovog diplomskog rada je saznati koliko su odgojitelji upoznati s problemskim slikovnicama te kakva su njihova dosadašnja iskustva u primjeni takvih slikovnica u radu s djecom u krizi. Istraživanje je provedeno pomoću polustrukturiranih intervjua u kojima je sudjelovalo deset odgojiteljica na području grada Zagreba i Zagrebačke županije. Provedenim istraživanjem dobiven je uvid u vlastita iskustva i mišljenja odgojitelja o primjeni problemskih slikovnica i pružanju podrške djeci u kriznim situacijama. Rezultati istraživanja pokazali su da odgojiteljice u radu s djecom u krizi primjenjuju problemske slikovnice po potrebi odnosno pojavom određene krizne situacije. Rezultati su također pokazali da su njihova iskustva s problemskim slikovnicama pozitivna te da im pomažu u rješavanju kriznih situacija. Većina ispitanih odgojiteljica smatra da su problemske slikovnice korisne, no smatraju da je važnije djetetu pružiti sigurnost, podršku, razumijevanje i povjerenje. Iako se većina ispitanih odgojiteljica smatra kompetentnima u radu s djecom u krizi svejedno naglašavaju kako im je potrebna dodatna pomoć stručnih suradnika te dodatne radionice i edukacije koje se bave djecom u krizi.

Ključne riječi: djeca u krizi, krizne situacije, odgojitelji, problemska slikovnica

SUMMARY

Sometimes in life there are situations that can be quite uncomfortable and painful. Unfortunately, both adults and children go through such situations and they cannot be avoided. The environment that surrounds us plays an important role in dealing with and resolving crisis situations. Children who are exposed to crisis situations need support and understanding from their families as well as kindergartens. In order to alleviate the crisis situations for children, educators can offer various problem picture books that help children identify and solve problems brought about by the crisis situation. The basic goal and task of this thesis is to find out how much educators are familiar with problem picture books and what were their previous experiences in the application of such picture books in working with children in crisis. The research was conducted using semi-structured interviews in which ten educators from the city of Zagreb and Zagreb County participated. The conducted research provided insight into the educators' own experiences and opinions in the application of problem picture books and providing support to children in crisis situations. The results of the research showed that educators in working with children in crisis use problem picture books as needed, ie when a certain crisis situation arises. The results also showed that their experiences with problem picture books are positive and help them resolve crisis situations. Most of the educators surveyed think that problem picture books are useful however they think that it is more important to provide the child with security, support, understanding and trust. Although most of the surveyed educators consider themselves competent in working with children in crisis, they still emphasize that they need additional help from professional associates and additional workshops and education about children in crisis.

Keywords: children in crisis, crisis situations, educators, problem picture book

1. UVOD

“Priče su važne za život naše duše kao što je voda bitna za naše fizičko preživljavanje – one mogu pomladiti i vitalno su važne za zdrav rast i razvoj; one uvijek pronađu put u naše srce, u naše biće, baš kao što voda uvijek pronađe put kroz stijenu ili zid tamo gdje se čini da je to nemoguće.” (Perrow, 2010:45). Priče su dio života i s njima se susrećemo vrlo rano. Prva knjiga s kojom se dijete susreće je slikovnica i ona ima vrlo važnu ulogu u životu. Osim što uveseljava, slikovnica odgaja i obrazuje djecu te im otkriva svijet koji ih okružuje. Svijet koji ponekad može biti izazovan i zastrašujući.

Dječji svijet kao i svijet odraslih može biti vrlo promijenjiv i nepredvidiv. Djeca se također mogu susresti sa stresnim i kriznim situacijama koja uzrokuju nesigurnost i neravnotežu. Takve situacije mogu biti uzrokovane smrću bliske osobe, razvodom, bolešću ili nekom drugom situacijom poput rođenja brata ili sestre, zlostavljanjem, nasiljem među vršnjacima i sl. Uz obitelj, veliku ulogu u razumijevanju, prihvaćanju i pružanju podrške djetetu u navedenim situacijama imaju i odgojitelji.

Odgojitelji mogu mnogo toga učiniti tijekom krize koju dijete proživljava. Njihov pristup u radu s djecom u krizi mora biti vrlo promišljen i organiziran. Odgojitelji kroz raznovrsne aktivnosti i razne situacije mogu potaknuti djecu da izraze svoje osjećaje i suoče se s problemom. Jedna od takvih aktivnosti je čitanje problemskih slikovnica. Takve slikovnice se bave problemskim situacijama u životu djeteta te su usmjerene na rješavanje određenog problema.

1.1. KRIZA KOD DJECE

Život je prepun raznih događaja i situacija te može biti vrlo promjenjiv i nepredvidiv. Neke situacije mogu biti uznemirujuće i opasne. Ako nas te situacije dovedu u takvo stresno stanje kada pritisak kojemu smo izloženi rađa osjećaj da se više ne možemo nositi sa situacijom ili događajem, ulazimo u stanje krize (Hitrec, 2007). Kriza nas prisiljava na određene promjene i s njima se mogu suočiti i odrasli i djeca.

Pojmovi kriza, trauma i stres su slični i ponekad može doći do miješanja njihovog značenja. Iako su slični, ti se pojmovi po mnogočemu razlikuju. Bujišić (2005) definira krizu kao traumatski događaj koji nastaje naglo, bez najave i pogođene osobe obično preplavljuje strahom te osjećajem ranjivosti i bespomoćnosti, a uvijek rezultira gubitkom. To mogu biti vrlo različiti događaji, od prirodnih katastrofa koje pogađaju mnoge ljude i koje ugrožavaju njihove živote do situacija i događaja koje proživljava pojedina obitelj koji donose dramatične i tragične promjene. Prema Hitrec (2007) kriza ima nekoliko aspekata: (1) krizni događaj koji obično uzrokuje ili prijeti prouzročiti neku vrstu gubitka, (2) osjećaj da se ne možemo nositi s tim događajem jer nikada nismo bili u takvoj situaciji ili smo u sličnoj situaciji s kojom smo se teško nosili, te (3) emocionalni odgovor koji uključuje preplavljenost neugodnim emocijama (strah, anksioznost, ljutnja, tuga i sl.)

Traumatski događaj je događaj koji je izvan granica uobičajenog ljudskog iskustva, izrazito je zastrašujuć i izaziva različite simptome uznemirenosti kod gotovo svih osoba, neovisno o tome kako su se osjećali prije traumatskog događaja i neovisno o raspoloživim strategijama suočavanja te koji uključuje prijetnju ili gubitak osoba, stvari i/ili vrijednosti (Ćosić Pregrad i Puhovski, 2021). U takvim situacijama naš se organizam brani vrlo snažno i mnogi se osjećaju bespomoćno, da ne mogu ovo stanje sami prebroditi. Gotovo svi pokazuju neke od karakterističnih reakcija na traumatski događaj. To mogu biti emocionalne reakcije, reakcije u tijelu, misaone reakcije i promjene u ponašanju. Oporavak nakon traumatskog događaja nije lagan i traje dugo.

Stresnu situaciju izaziva promjena u okolini koja remeti dinamičku psihosocijalnu ravnotežu pojedinca. Ayalon (1995) stres opisuje kao svaku situaciju ili događaj koji ugrožava život ili zdravlje, prijeti gubitkom drage osobe ili nečega što je od životne važnosti. Također događaj postaje stresan kada se počne smatrati prijetnjom i počne remetiti prethodno stečene navike i ravnotežu. Iako je stres odgovoran za krizu, on ipak može poticati rast i razvoj oživljujući neiskorištene snage. Stoga on može djelovati i pozitivno i

negativno dok traumatski događaj uglavnom djeluje negativno. Osim toga, razlika između stresnog i traumatskog događaja je što se stres događa svakodnevno, a traumatski događaj vrlo rijetko. Tako učinak stresa ovisi o procjeni pojedinca dok učinak traumatskog događaja ne ovisi baš o procjeni pojedinca i njegovoj osobnosti jer izaziva duboku patnju. Stres ne mora nužno voditi u krizu jer, da bi se kriza razvila, potreban je osjećaj bespomoćnosti, gubitak kontrole i unutarnje ravnoteže te dezorganizacija ponašanja (Hitrec, 2007).

Mnoga se djeca suočavaju sa stresnim situacijama ili događajima u svakodnevnom životu, kao i izvanrednim stanjima koja mogu uzrokovati socijalnu neravnotežu i nesigurnost. Stres uzrokovan smrću, razvodom, bolešću ili nekom drugom situacijom se može ublažiti. Ayalon (1995) nudi različite strategije i postupke protiv budućih stresova i smanjenja učinaka traume:

- priče i pjesme koje potiču djecu na razgovor o osobnom iskustvu
- slobodno pisanje djecu potiče na uporabu mašte kao načina zadovoljenja samosvijesti i želja
- dramatizirane igre učinkovite su pri razrješavanju međuljudskih i osobnih psiholoških konflikata
- igre simulacije obrazovno djeluju i pripremaju za susret s neočekivanim situacijama
- pokret i neverbalna komunikacija posebice su prikladni za djecu s teškoćama pri jasnom iskazivanju misli i osjećaja
- crtanje, slikanje i ostale neverbalne ekspresivne tehnike pridonose postizanju navedenih ciljeva.

1.2. ULOGA ODGOJITELJA I PRUŽANJE PODRŠKE

Kada dijete doživi krizu njegov se svijet iznenada promijeni i to može biti zastrašujuće. U kriznim situacijama sigurnost je narušena i djetetov se svakodnevni "normalni" ritam promijeni. Takve situacije nisu nimalo lake te je uloga odgojitelja vrlo važna jer upravo vrtić ili skupina u kojoj odgojitelj radi može biti mjesto u kojem dijete u krizi može izraziti svoje osjećaje i opet uspostaviti kontrolu nad svojim životom. Hitrec (2007) navodi da djetetu tijekom kriznog događaja najviše treba prihvaćanje, razumijevanje i podrška. Iznad svega djetetu treba osjećaj da postoji netko u koga se može pouzdati, na koga se može osloniti.

Odgovitelj može mnogo toga učiniti tijekom krize koju dijete proživljava. Njegov pristup mora biti aktivan, promišljen i organiziran kako bi djetetu ublažio posljedice krize koje mogu biti kratkotrajne i dugotrajne. Bujišić (2005) ističe kako je u kriznim situacijama važno osmisliti akcijski plan i tim koji će sudjelovati u rješavanju problema. Akcijski plan se može podijeliti na nekoliko osnovnih dijelova kao što je definiranje problema, koncepcija i stvaranje tima, prikupljanje informacija o problemu, učenje, sastanci i razmjena informacija, ocjene postignutog te vođenje bilježaka. No najvažniji je rad s djetetom i njegovom obitelji.

Kako u "normalnim" tako i u kriznim situacijama uloga odgojitelja je slušati i razumjeti dijete te dati mu priliku da pokaže osjećaje na svoj način, na način koji njemu odgovara. Prema Bujišić (2005) važno se držati nekoliko osnovnih načela kako bi uloga odgojitelja u kriznim situacija bila što uspješnija. Osnovna načela su: naučiti promatrati, biti djetetu na raspolaganju, znati kada tražiti pomoć, rad s obitelji, razviti odnos s roditeljima, posjetiti djetetov dom, tumačiti djetetove osjećaje i razmišljanja, pomoći roditeljima pri rješavanju problema, nikada ne procjenjivati i osuđivati, timski rad, etičke dvojbe te čuvanje privatnosti osoba uključenih u problemsku situaciju.

Kada je u pitanju gubitak ili smrt bliske osobe najvažnije što odgojitelji mogu je dati vjerovanje u djetetov potpuni oporavak pa čak i ako u tom trenutku ne postoji optimizam. Sigurnost je ključ oporavka stoga je vrlo važno omogućiti djeci sigurno okruženje da slobodno preispituju svoje osjećaje i sjećanja, bez ikakvog srama ili straha od odbacivanja (Oehlberg, 2008). Odrasli se ponekad ne mogu nositi s vlastitom tugom i osjećajem nemoći, a kako je tek djeci boriti se s tugom i gubitkom bliske osobe kada su zbunjena i ne znaju točno što se događa oko njih. U takvim trenucima bitno je prihvatiti tu potrebu za tugovanjem. Moramo s njima razgovarati iako je to teška tema, a ne izbjegavati kao da se ništa nije dogodilo. Bujišić (2005) navodi kako smrt kao temu treba uvrstiti u program prije nego se ona dogodi u obitelji djeteta iz skupine. Tako će djeca moći mirno i opušteno razgovarati o tome. Osim toga ističe kako čitanje knjiga o smrti pomaže djeci da shvate pojam smrti kad nisu preplavljena osjećajima. U takvim situacija je vrlo važan odnos odgojitelja prema djetetu. Dijete treba podsjećati da je voljeno, važno je održati stabilnost djetetova okruženja, treba mu posvetiti dodatnu pažnju, djetetu treba dopustiti da izrazi osjećaje, potrebno je razgovarati o smrti na primjeren način te mu je važno objasniti kako ono nije krivo i da se neće uvijek osjećati loše (Bujišić, 2005).

Svaka bolest je krizna situacija za dijete i njegovu obitelj. Što je bolest ozbiljnija i ishod neizvjesniji, kriza je naravno jača. Ako je djetetova bolest teža i nalaže hospitalizaciju tada se njihov način života znatno mijenja. Roditelji svoj strah za djetetovo zdravlje prenose na hospitalizirano dijete i drugu djecu u obitelji. Braća i sestre tada također proživljavaju strahove, zabrinuti su i nedostaju im roditelji koji su svoju pažnju najviše usmjerili na bolesno dijete. Hospitalizirano dijete će biti zbunjeno i nesigurno, a boravak u bolnici za njega može biti traumatično i zastrašujuće iskustvo. Premda su roditelji najodgovorniji za to, veliku pomoć mogu pružiti i odgojitelji. Rad odgojitelja u slučaju bolesti ili hospitalizacije obuhvaća rad s bolesnim djetetom, rad s njegovom obitelji, te rad s drugom djecom u skupini. Prije svega najvažnija je iskrenost i razumijevanje prema bolesnom djetetu i drugoj djeci u skupini. Poželjno je čitanje priča o odlasku u bolnicu, tako će djeca znati za to iskustvo i osjećaje koje proživljavaju drugi. Lutka ili plišana igračka mogu djeci ispričati priču kako su proživjeli svoj odlazak u bolnicu i čega su se bojali. Osim toga bilo bi dobro upoznati djecu s dijelovima tijela i funkcioniranjem organizma (Bujišić, 2005).

Kada se govori o zlostavljanju tada se najčešće misli na seksualno i fizičko, a rjeđe na emocionalno zlostavljanje. Razlog tome je nedovoljna jasna definiranost, uzrok, posljedice i teškoće procjene. Bez obzira što su zanemarivanje i emocionalno zlostavljanje suptilniji oni mogu biti jednako traumatični oblici zlostavljanja. Djetetova reakcija na zlostavljanje u obitelji ovisi o dobi u kojoj se zlostavljanje dogodilo ili se još događa (Bujišić, 2005). Odgojitelj u takvim situacijama ne smije pokazati zgroženost, ili zgađenost, mora pomoći djetetu da se osjeća sigurno, treba mu odgovoriti jasnom potporom i razumljivim riječima. Važno je da odgojitelj objasni djetetu da ne može čuvati tu tajnu te mu dati što više različitih mogućnosti da se izrazi. To može biti putem crteža, priče ili dramskog izražavanja u koje se odgojitelj što manje upleće.

Razvod je drugi najpotresniji događaj u djetetovu životu nakon smrti (Bujišić, 2005). Razvod braka ostavlja teške posljedice na djecu, supružnike, širu obitelj i zajednicu. Razvod nije događaj nego proces koji se proteže neko vrijeme i često se događa da se djeca i njihovi osjećaji zaborave. U takvim situacijama je koristan nastavak odlaska u vrtić jer to, kako navodi Ennulat (2010), predstavlja kontinuitet u njegovu životu koji se mijenja. Ono što može pomoći u takvoj krizi su sitne geste koje djetetu pokazuje njegova odgojiteljica. Te geste su dokaz da je odgojiteljica svjesna njegove velike boli. Kada se traumatizacija smanji nakon završetka razvoda, tada nastupa prilagodba svih članova raspadne obitelji koja nije nimalo laka. Odgojitelj ima ključnu ulogu u prilagodbi djeteta na novonastale okolnosti.

Jako je važno da je u tim situacijama odgojitelj neutralan odnosno da ne staje ni na čiju stranu. Kao i u ostalim kriznim situacijama, tako i kod razvoda roditelja, odgojitelj treba ponuditi osjećaj stabilnosti, prijateljstva i potpore djetetu, ali i roditeljima. Nakon nekoga vremena razvedeni roditelji će graditi nove odnose, a dolazak i prihvaćanje novih partnera djeca ponekad mogu doživjeti kao izdaju svojeg biološkog oca ili majku. Autorica Bujišić (2005) navodi kako treba rušiti mit o "zloj maćehi" koji pothranjuju mnoge dječje priče i bajke. Djeci treba objasniti da nisu sve maćeha zle te se umjesto takvih priča djeci mogu ponuditi problemske slikovnice koje su bliže stvarnome životu i problemima koje život nosi.

1.3. SLIKOVNICA

Socio-emocionalna veza između odgojitelja i djeteta se razvija kroz raznovrsne aktivnosti i različite situacije poput pričanja priča i razgledavanja slikovnica. Upravo je čitanje priča i zajedničko razgledavanje slikovnice aktivnost u kojoj se uspostavlja i razvija komunikacija između odrasloga (odgojitelja) i djeteta (Petrović-Sočo, 1997).

Dijete se sa slikovnicom susreće vrlo rano, ona je prva djetetova knjiga te ima važnu ulogu u životu djeteta. Osim što uveseljava, slikovnica odgaja i obrazuje veliki broj djece rane dobi otkrivajući im svijet koji ih okružuje. Prema Ranki Javor (2000) slikovnica je knjiga u kojoj je priča upotpunjena, proširena i obogaćena ilustracijom. Kako bi slikovnica bila dobra, ona mora biti zanimljiva, literarno vrijedna i atraktivna.

Slikovnica ima nekoliko funkcija koje su povezane s djetetovim potrebama u odgoju u predškolskoj dobi. Čičko (2000) navodi nekoliko osnovnih funkcija. Prva funkcija je informacijsko-odgojna. Pomoću ove funkcije dijete će u slikovnici dobiti odgovor na mnoga pitanja i na mnoge probleme kojih dosada nije bilo svjesno, a okruživali su ga. Dijete će razumjeti promjene, odnose i veze među stvarima i pojavama te će postupno razvijati svoje mišljenje. Sljedeća funkcija je spoznajna. Pomoću slikovnice dijete provjerava svoje spoznaje i znanja o stvarima, odnosima i pojavama. Vrlo je važna i iskustvena funkcija jer slikovnica može potaknuti razgovor roditelja (odgojitelja) s djetetom, razmjenu znanja i iskustava te uspostaviti veze između dvije generacija. Tako dijete koje je iz grada može saznati i naučiti kako su prethodne generacije rasle i živjele (npr. pečenje kruha, leženje

pilića, život na selu, domaće životinje i slično). Također u slikovnici veliku ulogu igraju estetska i zabavna funkcija.

Kriteriji prema kojima odrasli procjenjuju kakve su slikovnice djeci potrebne, često se razlikuju od dječjih kriterija. Roditelji i odgojitelji često odabiru i preporučuju slikovnice za koje smatraju da ih djeca trebaju pročitati. No, djecu više zanimaju slikovnice bliske vlastitim potrebama i iskustvu (Halačev, 2000). Batinić i Majhut (2000) navode kako je najčešća tema slikovnica (više od trećine) dječji svijet zabave i svakodnevnice. Samo petina slikovnica obrađuje bajke, 15% čine motivi sa životinjama, 10% prijevozna sredstva, a ostatak otpada na fantastiku, abecedu, sport itd. Sve navedene teme uspjele su se održati do danas.

Iako se prva slikovnica pojavila u sedamnaestom stoljeću tek se posljednjih godina u Zapadnoj Europi pojavio novi žanr takozvane problemske slikovnice koje se bave problemom međuljudskih odnosa u obitelji i društvu – s djetetom u središtu problema (Čičko, 2000).

1.4. PROBLEMSKA SLIKOVNICA

Čičko (2006) problemsku slikovnicu opisuje kao slikovnicu koja se bavi problemskim situacijama u životu djeteta, vezana je uz djetetove osjećaje, zdravlje, osobine njegove ličnosti i ponašanje, te uz odnose u obitelji i društvu. Takva moderna slikovnica nastoji se približiti svakodnevnom, stvarnom životu, ne priznavajući pritom postojanje tabu tema (Čičko, 2000). Autorica Čičko smatra kako ni jedna životna situacija nije toliko neugodna ili neobična da se o njoj ne bi moglo progovoriti i riječju i slikom. Problemske slikovnice pomažu djeci i roditeljima u olakšavanju i prepoznavanju problemskih situacija u vlastitom životu. Kao što im i samo ime kaže, takve slikovnice su usmjerene na rješavanje problema. Pomažu djetetu da se suoči s problemom, kritički promišlja o problemima te da pronađe rješenje problema (Martinović i Stričević, 2011.)

Cilj problemske priče je da se dijete prepozna u nekoj situaciji u kojoj se nalazi i glavni lik priče te da osjeti pozitivne osjećaje i olakšanje kada shvati kako je glavni lik riješio problem (Bratonja, 2018). Problemske slikovnice su vrlo kompleksne stoga bi autori takvih slikovnica trebali biti odgovorne osobe s kvalitetama umjetnika, pedagoga i terapeuta (Čičko, 2000).

Rastava roditelja, rastanak od majke ili oca, nova mama ili tata, smrt u obitelji su najbolnija životna iskustva za koja je, kako navodi autorica Čičko (2000.), dobro i ljekovito ih prikazati kao umjetnički oblikovan sadržaj, zaogrnut u primjereno ruho kvalitetne dječje ilustracije. Djeca se danas sve češće susreću s raznim oblicima nasilja nad i među djecom. Tako autorica Čičko u svom radu „Dva stoljeća slikovnica“ opisuje problemsku slikovnicu „Obiteljski album“ autorice Sylvie Deinert i Tine Krieg u kojemu je glavni problem upravo zlostavljanje. Radnja se odvija u jednoj mišjoj obitelji u kojoj stric seksualno zlostavlja malu mišicu.

Djeca se vrlo lako mogu poistovjetiti s likom u bilo kojoj problemskoj slikovnici. Stoga vrlo važnu ulogu u analizama slikovnica imaju stručnjaci raznih profila, pogotovo književnici, likovni umjetnici, pedagozi i profesori književnosti i jezika (Martinović, Stričević, 2011). Obrada ovako osjetljivih tema traži apsolutni oprez i promišljanje.

U literaturi se problemske slikovnice često nazivaju terapijskim ili tematskim pričama. Terapijske jer imaju iscjeljujuću odnosno terapijsku funkciju, a tematske jer mogu biti različite tematike i mogu obrađivati bilo koji problem vezan uz djetetov život i dob. Prema Budak i Cvijanović (2015), tematske priče najčešće su vezane uz problemske situacije djeteta u svakodnevnom životu, poput zdravlja, odnosa u obitelji i izvan nje, osjećaja, ponašanja i osobina ličnosti djeteta. Korištenjem takvih priča mogu se na zanimljiv način obraditi navedeni problemi (Budak i Cvijanović, 2015). Rješavanje problema putem takvih priča nije jednostavno, potrebno je uložiti mnogo vremena i strpljenja.

1.5. TERAPEUTSKA PRIČA

Prema Perrow (2010), sve priče imaju terapijski ili ozdravljajući potencijal. Ako je neka priča smiješna, smijeh može djelovati ozdravljujuće. Ako tjera na plač, suze mogu iscjeljivati. Zahvaljujući univerzalnim temama i raspletima, narodne priče i bajke također imaju terapijski potencijal. One pružaju nadu i ohrabrenje u suočavanju sa životnim teškoćama te pomažu slušatelju u pronalaženju izlaza iz njih. Perrow (2010) terapijske priče opisuje kao specifične priče koje mogu pomoći ili djelovati ljekovito u specifičnim situacijama. One, kako navodi autorica, pomažu vratiti izgubljenu ravnotežu ili osjećaj cjelovitosti.

Huhlaev (2012) terapeutske priče zove terapeutskim metaforama jer osnovna misao priče nije predstavljena izravno u moralnoj pouci, nego je skrivena u prenesenom značenju. Autorica izdvaja sljedeće sastavnice terapeutske metafore: metaforički sukob (pojavljivanje situacije u kojoj se lik osjeća loše zbog određenog problema), metaforička kriza (nastanak situacije koja je nepodnošljiva za lik i koja više ne može trajati), potraga i pronalaženje unutarnjih resursa (lik u sebi otkriva nove mogućnosti, neophodne za rješavanje krize) i, na kraju, radovanje i proslava odnosno uspjeh i priznanje okoline. Lik iz terapeutske priče ne čeka i ne moli za pomoć, već u sebi pronalazi nove mogućnosti i rješenja te djeluje prema njima.

Uz pomoć terapeutskih priča možemo lakše i izravnije doći do problema s kojima se djeca suočavaju. Takve priče često se koriste u svrhu biblioterapije čiji je cilj omogućiti pojedincu pogled u sebe u trenucima mira, kao i razumijevanje i prihvaćanje promjena u trenucima nemira i uzbuđenosti duha (Bašić, 2011).

1.6. BIBLIOTERAPIJA

Od davnih vremena poznati su snažni efekti čitanja, a početkom 20. stoljeća taj specifični fenomen povezan je s idejom o promjeni ponašanja u mišljenju ili ponašanju pojedinca. Termin biblioterapija proizlazi iz grčke riječi *biblion* (knjiga) i *therapia* (liječenje), a razvila se iz knjižničarske tradicije koja poznaje preporučivanje knjiga za pojedine probleme i brige (Bašić, 2011). Prema Ayalon (1995), biblioterapija je termin koji se odnosi na plansku uporabu književnog teksta (proze, poezije, mitova, legendi, dječje književnosti) i književnih izražajnih sredstava (metafora, usporedbi, alegorija, ritma i rima) radi olakšavanja i poticanja različitih načina nošenja sa stresom. Glavni cilj biblioterapije je izazivanje promjena, odnosno povećati pojedincu samorazumijevanje, ispravno samoopažanje, osvijestiti životnu orijentaciju, razviti kreativnost i samoizražavanje, ohrabriti pozitivno mišljenje, ojačati komunikacijske vještine, osobito vještine slušanja i govorenja, ujediniti različite aspekte osobnosti, osloboditi presnažne emocije, te osloboditi pojedinca od napetosti.

Prema Bašić (2011), postoje tri tipa biblioterapije, a to su: institucionalni, klinički i razvojni. Institucionalnu biblioterapiju koriste psihijatri i knjižničari kada su u pitanju medicinski ili psihički pacijenti, zatvorenici ili privatni klijenti. Cilj im je informativan odnosno uvid u

stanje klijenta. Kliničku biblioterapiju također koriste psihijatri, psihoterapeuti ili knjižničari. Cilj takve biblioterapije je uvid u stanje i promjena ponašanja kod osoba s emocionalnim problemima ili problemima u ponašanju. Cilj razvojne biblioterapije je normalan razvoj i samoaktualizacija. Razvojnu biblioterapiju koriste knjižničari, učitelji, profesori, pedagozi. Koriste tehniku diskusije o materijalu s naglaskom na klijentovoj reakciji i pogledu u sebe. Klijent je "normalna" osoba koja je u kriznoj situaciji. Razvojna biblioterapija se fokusira na upotrebu literature i krativnog pisanja s djecom, odraslima i starijim osobama za razvoj i osobni rast u odgojno obrazovnim ustanovama, knjižnicama, rekreativnim centrima, domovima zdravlja i sl. (Bašić, 2011).

1.7. PRIMJENA PROBLEMSKIH PRIČA

Način na koji se dijete ponaša može biti poželjno (suradnja, ljubaznost, pomaganje, iskrenost i sl.) ili nepoželjno (agresivnost, lijenost, razdražljivost i sl.). Kakvo će biti ponašanje djeteta ovisi o raznim čimbenicima, poput dobi, individualnosti, kulturne pozadine, zadovoljavanja osnovnih potreba, zdravstvenog i općeg stanja, obiteljskog okruženja, prisutnosti ili nedostatku rutine, drugih starijih osoba, starije djeca, vršnjaka, braće/sestre ili neka prošla iskustva (Parrow, 2010).

Perrow (2010) u svojoj knjizi navodi odličan primjer primjene problemske (terapeutske) priče u kojoj otac jednog dječaka smišlja priču kako bi svom sinu pomogao riješiti strah od blata. Radi se o četverogodišnjem dječaku koji se loše ponašao u vrtiću za vrijeme igre u dvorištu osobito kada bi se njegovi prijatelji igrali s vodom ili blatom. U razgovoru s roditeljima otkrilo se da je dječak prije nekoliko mjeseci doživio traumu kada je blatna bujica probila u kuću kroz stražnja vrata. Od tada dijete više nije htjelo ni blizu blatu ili vodi i svaki put kad bi došlo blizu blata jako bi se uznemirilo. Otac je sudjelovao u radionici za terapeutske priče i osmislio je priču o obitelji koja je živjela u kolibi od bambusa. Ta bi se koliba u vrijeme kiše uvijek napunila blatnom vodom. Priča je bila puna vedrine i humora te su oba roditelja redovito pričala tu priču dječaku kojemu se priča uistinu svidjela. Nakon nekoliko tjedana poslije iz vrtića je stigla vijest da se dječak sretno igra u dvorištu vrtića, oduševljen ponovnim otkrićem svih čari blata i vode.

Iz ovog primjera možemo zaključiti da kod primjene problemskih slikovnica prvo treba uzeti u obzir kako, kada, gdje i zašto se određeno ponašanje pojavljuje. Potrebno je

razumijevanje odgojitelja i roditelja te dodatna briga kako bi se u nekoliko tjedana i mjeseci pomoglo djetetu. Vrlo je važno znati da treba proći neko vrijeme kako bi se ponašanje poboljšalo i vratilo u normalu (Perrow, 2010). Osim toga, ponekad je potrebno i baviti se roditeljevim ili odgojiteljevim ponašanjem. Kada se radi o rastavljenim roditeljima ponekad je problematično ponašanje u djece izravno povezano s majčinim i/ili očevim stresom i depresijom. U takvim slučajevima je potrebna pomoć i roditeljima. Problemske priče također mogu pomoći odraslima da se osjećaju bolje, da podijele to sa svojom djecom te uključe cijelu obitelj u čitanju problemskih (terapeutskih) priča.

Snaga dobre priče vidljiva je u društvenim zajednicama koje se koriste pripovijedanjem kao sredstvom terapije. Ayalon (1995) nudi nekoliko savjeta pripovjedaču u pripovijedanju priča u kriznim situacijama koje možemo također primijeniti kod problemskih priča. Prije svega ugođaj u skupini treba biti opušten i prirodan, priču treba ispričati u odabranom trenutku odnosno u trenucima kada su djeca uznemirena, kad im je dosadno ili trebaju promjenu aktivnosti. Dobro je stvoriti ritual prije pripovijedanja kako bi se osjećala sigurnost u skupini, pripovjedač treba biti upućen u vještinu improvizacije tako da pripovijedanje bude dramatično i živo. Priču treba oblikovati u skladu s djetetovim potrebama obraćajući im se dodirima i pogledom, treba dopustiti djeci slobodu kretanja kako bi postali aktivni sudionici u priči, treba ohrabriti odrasle da sudjeluju, djecu je potrebno pohvaliti za njihovo sudjelovanje i ohrabriti da ispričaju svoju priču. I za kraj, najvažnije je razgovarati o vrijednostima koje sadrži priča, ohrabriti djecu da govore o svojim osjećajima tijekom sudjelovanja i slušanja.

Autorica Perrow (2010) navodi da prilikom primjene problemske priče kojom se želi utjecati na ponašanje, ne bi smjelo biti govora o tome da se loše ponašanje treba pretvoriti u dobro ili da se zločesto dijete treba pretvoriti u dobro dijete. Važno je da se određeno ponašanje vrati u ravnotežu i da se izbjegne etiketiranje djece.

U brošuri „Čitajmo im od najranije dobi“ autorica Helena Čičko (2006) podijelila je problemske slikovnice po temama vezane za problemske situacije s kojima se djeca susreću prilikom odrastanja. Teme se odnose na zdravlje (bolesti, astma, odlazak u bolnicu i sl.), na emocije poput bijesa, ljubavi, straha, tuge, na govor (mucanje), na kulturno higijenske navike, na ponašanje, razvod roditelja, toleranciju i uvažavanje različitosti, na prehranu, na zlostavljanje, usamljenost i na mnoge druge probleme i situacije s kojima se dijete može susresti.

1.8. TEME I ANALIZA PROBLEMSKIH SLIKOVNICA

Kao što je već navedeno, u problemskim slikovnicama ne postoje tabu teme. No, neke su teme osjetljivije od drugih te se rijetko priča o njima. Rastava roditelja, bolest, smrt te tjelesno, emocionalno i seksualno zlostavljanje svakako su najbolnija djetetova životna iskustva (Čičko, 2002). Prema Čičko (2002), potpuno je nebitno pojavljuju li se u problemskim slikovnicama likovi djeca ili mladunčad zeca, nilskog konja ili koje druge životinje. Bitno je da problemske slikovnice pomognu djeci i njihovim roditeljima u prepoznavanju i olakšavanju problemskih situacija u vlastitom životu. U nastavku će se analizirati pojedine problemske priče i slikovnice koje govore o čestim problemima u razvoju djeteta predškolske dobi kao što je odvikavanje i stjecanje higijenskih i radnih navika te o situacijama za koje su mnogi autori prepoznali kao situacije o kojima je teško razgovarati poput straha, rastave roditelja, bolesti, smrti, nasilja i zlostavljanja.

Higijenske i radne navike

U ranom djetinjstvu vrlo je važno steći pravilne higijenske navike. Navike stečene u djetinjstvu imaju snažan utjecaj na kvalitetu daljnjeg života. Stečene navike mogu biti pokazatelj djetetovog stupanja zrelosti. Usvajanje higijenskih navika je bitno jer njima čuvamo i jačamo svoje zdravlje i zdravlje drugih. Ako su te navike nepravilne, one mogu narušiti zdravlje djeteta (Pauk, 2008). Neke od tih navika su svakodnevno obuvanje papučica u vrtiću, pranje ruku u raznim situacijama (prije jela, nakon korištenja wc-a, nakon igre itd.), redovno pranje zubi, odlazak zubaru (koja je hrana štetna, a koja korisna zubima), pregledi kod doktora, korištenje papirnatih maramica kod kašlja, kihanja i brisanja nosa, sređivanje sobe i sl. Osim toga tu spada i odvikavanje nekih nepoželjnih navika poput sisanja palca ili sisanje dudu. Da bi djeci što bolje objasnili važnost stjecanja higijenskih navika, mogu nam pomoći slikovnice koje se bave tom temom.

Medvjedić Vile Dudilice (Barbel Spathelf, 2002.) je slikovnica koja govori o odvikavanju jedne navike, a to je odvikavanje od dudu. Mnoga se djeca susreću s tim problemom u vrtiću kao i djevojčica u slikovnici. Duda joj je stalno u ustima, otežava joj govor i djeca iz vrtića joj se zbog toga smiju. Djevojčica Katarina dudu ne vadi iz usta. Uvijek joj je u ustima, u vrtiću, doma, čak i kada ide u kupovinu i u šetnju s majkom. Dok govori s dudom u ustima, Katarina šprica i pljučka oko sebe, a niz bradu joj curi slina. Mama joj je zbog toga povezala

rubac oko vrata, no Katarini to ne smeta i dalje je tvrdoglava i ne da svoju dudu. Jedne noći pred Katarinim krevetom se pojavi Vila Dudilica koja svake noći obilazi veliku djecu kojoj dude više nisu potrebne. Svako dijete koje ne želi više dudu zauzvrat može poželjeti želju. Kada shvati da može bez dude odmah joj na pamet padne želja i zaželi jednog plišanog medvjedića. Na kraju Katarina svoju dudu da Vili, a Vila joj zauzvrat da plišanog medvjedića.

Strah

Strah pripada ljudskim emocijama kao i sreća, tuga, sram, bijes, ljutnja, strast i ljubav. Strah i ostale emocije utječu na naše razmišljanje, osjećaje i djelovanje. Radoznalost koja nas u djetinjstvu tjera naprijed brzo se može pretvoriti u strah i povlačenje (Ennulat, 2010). Postoje razni strahovi poput straha od mraka, straha od gubitka i razdvajanja, socijalizacijski strah, strah od bolesti i nesreća, umišljeni strahovi itd. U prevladavanju nekog straha prvi i najvažniji korak je njegovo prepoznavanje i prihvaćanje kao nešto što je prirodno.

Petra je usnula loš san problemska je slikovnica koja govori o strahu vezanim uz loš san. Mala djeca vrlo burno proživljavaju noćne more jer ona još uvijek nisu u stanju razlikovati san od jave. U slikovnici djevojčica Petra se jednog jutra budi uplakana jer je usnula loš san u kojem joj je njen medvjedić Krešo pojeo sve bombone, raščerupao lutke i podrapao crteže. Djevojčica Petra je u tom trenutku stvarno mislila kako je njen medvjedić zao, sve dok joj majka nije objasnila da se te ružne stvari, koje je sanjala, nisu u stvarnosti dogodile. Njena kutija je i dalje puna bombona, a lutke i crteži su i dalje na ormariću. Slikovnica je napisana na jednostavan i duhovit način, pomaže djeci da se osjećaju bolje te ih uči da je svaki problem vrijedno podijeliti s odraslima, jer će tada problem biti upola manji.

Sličnu priču o strahu napisala je Sandrine Deredel Rogeon. Priča *Jakov se boji mraka* namijenjena je djeci mlađe dobi, a govori o najčešćem strahu koji djeca mogu razviti, a to je strah od mraka. U priči dječak Jakov nikako nije mogao zaspati. U jednom je trenutku začuo čudne zvukove i škripanje stuba. Od straha se zavukao pod pokrivač. Pokušao je misliti o lijepim stvarima, ali je ugledao nešto što je pokušalo otvoriti vrata sobe. To nešto se približavalo krevetu, no srećom u sobi zasja svjetlo i Jakov ugleda tatu.

Razvod braka roditelja

Razvod dovodi do promjena koje dijete ne razumije i svako dijete drukčije proživljava tu situaciju. Kako će dijete reagirati na te promjene ovisi o njegovoj dobi, kognitivnim kapacitetima za razumijevanje događaja, individualnim osobinama, prethodnim iskustvima u situacijama odvajanja, prethodnim iskustvima suočavanja s uobičajenim stresovima, o uvjetima u kojima dijete živi te o tome je li mu pružena podrška (Jukić Lušić, 2007).

Kako su moji roditelji zaboravili biti prijatelji (Jennifer Moore Mallinos, 2005) je problemska priča koja govori o djevojčici koja prolazi kroz rastavu roditelja. Priča je ispričana iz njene perspektive, a započinje tako što prepričava neke lijepe trenutke sa svojim roditeljima, no primjećuje kako su se neke stvari počele mijenjati. Roditelji se sve češće svađaju, mama plače, a vikanje s vremenom postaje sve glasnije. Njeni roditelji su prestali biti prijatelji i sve češće su izgledali tužno. Jednog dana tata je spakirao stvari i otišao živjeti sam, no obećao joj je da će se uskoro vidjeti. Djevojčica počinje kriviti sebe i pita se bili njeni roditelji ostali prijatelji da ih je više slušala i učila. No, roditelji su joj objasnili da se bolje slažu ako žive odvojeno i da će je dalje podupirati i voljeti. Stvari su išle na bolje i ponovno su svi bili nasmijani. Djevojčica je ostala živjeti s mamom, a tatu je posjećivala svaki tjedan. Iako više ne žive zajedno i dalje su obitelj. U slikovnici se nalazi i dodatak za roditelje koji savjetuje roditelje kako iskoristiti slikovnicu i kako pomoći djetetu u novonastaloj situaciji.

Smrt

Životni gubitci neizbježan su dio odrastanja. Neki su očekivani i doživi ih svaka osoba poput gubitka kućnog ljubimca, bakina ili djedova smrt ili preseljenje najboljeg prijatelja u drugi grad. Gubitci i odvajanja koja nisu očekivana mogu za malo dijete i njegovu obitelj biti pretežak teret, kao što je to, primjerice, preseljenje nakon razvoda roditelja, bratova ili sestrina smrt nakon teške bolesti ili nasilje među članovima obitelji (Oehlberg, 2008). Za većinu djece smrt je novo iskustvo koje ih zbunjuje i zastrašuje jer ne znaju što očekivati. Kako će dijete reagirati na gubitak ovisi o njegovoj osobnosti, razvojnoj i kronološkoj dobi, stabilnosti djetetova okruženja te o sustavu potpore (Bujišić, 2005).

Za primjer možemo izdvojiti problemsku slikovnicu *Sjećam se* autorice Jennifer Moore-Mallinos koja govori o gubitku i smrti. Smrt kućnog ljubimca često zna biti djetetov prvi

susret s gubitkom. Autorica upravo nastoji približiti odnos djece s kućnim ljubimcima i prevladavanju tuge nakon njihove smrti. U slikovnici dječak opisuje svog kućnog ljubimca koji je bio njegov najbolji prijatelj. Prisjeća se svih lijepih i tužnih trenutaka s njim od kada ga je prvi put ugledao do njegove smrti. Dječak opisuje kako je njegov pas Garo prolazio kroz mnogobrojne promjene, da je iz godine u godinu bivao sve stariji i sporiji te da više nije mogao raditi stvari koje je volio. Njegovo tijelo je oslabjelo i odjednom mu je srce prestalo kucati. Dječak opisuje i kako se osjećao kada je Garo umro, govori da je bio ljut i tužan. Mislio je da ga je ostavio no roditelji su mu objasnili kako Garo nije ništa skrivio i da svi jednog dana moramo umrijeti. S vremenom njegovo sjećanje na Garu ga je činilo sretnijim i bez obzira na sve nikada ga neće zaboraviti, uvijek će mu ostati u lijepom sjećanju.

Sljedeći primjer koji govori o gubitku i smrti je slikovnica *Plači, srce* koju je napisala Glenn Ringtved, a ilustrirala Charlotte Pardi. Slikovnica govori o četvero djece (dva brata i dvije sestre) koje je živjelo na dalekom sjeveru s bakom. Jednog dana ih je posjetila smrt koja je došla po baku koja je bolesna ležala u postelji. Smrt je sjedila za njihovim stolom zaogrnutu crnim plaštem, lice joj je bilo skriveno pod kukuljicom i samo joj je stršao šiljasti nos. Djeca su znala zbog čega je Smrt došla te su je nastojala zadržati u kuhinji nudeći joj kavu kako bi izgubila pojam o vremenu. Kada je Smrt krenula po baku zaustavila ju je najmanja djevojčica i upitala: zašto baka mora umrijeti kad nju vole najviše? Tada im je Smrt odlučila ispričati priču o dva brata i dvije sestrice. Dva brata, Čemer i Jad su bili veoma tužni momci. Svakoga dana su s tugom ustajali i s tugom lijegali na počinak. Živjeli su u dolini do koje sunčeve zrake nikada nisu dopirale. S druge strane živjele su dvije sestrice koje su bile potpuno suprotne braći, a zvale su se Radost i Sreća. Sunce i svjetlost ih je svakoga dana obasjavalo. Jednog dana su se te dvije sestrice susrele s dva brata. Čemer i Sreća su se kao i Jad i Radost zaljubili. Shvatili su da nitko od njih ne može bez onog drugoga. Kada je umro Jad, istoga dana je umrla i Radost. Istog dana su umrli i Čemer i Sreća jer jedno nije moglo živjeti bez onoga drugoga. Smrt im je ispričala ovu priču da bi im objasnila da je tako i sa životom i smrću jer što bi vrijedio život da nema smrti. Tko bi se radovao suncu da nikad nema kišnoga dana i tko bi čeznuo za danom kad ne bi bilo noći. Na kraju Smrt ode do bake u sobu i baka umre. Djeca su bila neizmjereno tužna, no pamtila su što im je Smrt rekla i te su im riječi uvijek bile utjeha.

Navedene slikovnice nas uče da je smrt neizostavan dio života, da gubitak voljene osobe jako boli, ali dok god tu osobu nosimo u srcu ona će uvijek biti uz nas.

Bolesno dijete

Dijete kada je bolesno i kada je u bolnici osjeća se bespomoćno i ranjivo. U bolnici je dijete u situaciji u kojoj nema kontrole ni moći. Može reagirati burno jer je to jedino što mu preostaje da bi pokazalo kako ima moć. Dijete ne razumije kako tijelo funkcionira i ponekad misli da je samo izazvalo bolest jer je bilo zločesto (Bujišić, 2005). U takvim situacijama potrebno je djetetu pomoći da razumije svoju bolest jer će se tada manje bojati. Čitanje slikovnica o bolesti i odlasku u bolnicu pomaže djetetu shvatiti da to iskustvo i osjećaje proživljavaju i drugi (Bujišić, 2005). Postoje razne problemske slikovnice koje govore o bolesti i odlasku u bolnicu. Neke od njih su: „Petra i njezin čudni medvjedić Krešo“, „Skočkica je bolesna“, „Mama, sanjala sam da mirišem cvijeće“, „Miffy u bolnici“ i dr.

Jednostavni crteži i kratki tekst u slikovnici *Miffy u bolnici* autora Dick Brune pomoći će roditeljima i odgojiteljima u situacijama kada djeci trebaju objasniti odlazak u bolnicu. U slikovnici Miffy se razboli i pođe u bolnicu, no uz pomoć svojih roditelja i ljubaznih doktora Miffy ozdravi i savlada strah od bolnice. Ova slikovnica pokazat će kako odlazak u bolnicu ne mora biti tako strašan.

U knjizi *Dijete i kriza*, autorica Bujišić (2005) ističe kako su kod djece najzastupljenije bolesti dišnog sustava. *Mama, sanjala sam da mirišem cvijeće* je problemska slikovnica koja govori upravo o kroničnim smetnjama dišnog sustava, a napisala ju je Dubravka Šimunović. Ova edukativna slikovnica za cilj ima educirati djecu i roditelje o kroničnoj bolesti astme te ujedno dati smjernice za poboljšanje kvalitete življenja. U slikovnici djevojčica Ivana ima problema s kašljem te joj jedne večeri u posjet dođe vila Dobrica koja je pomagala bolesnoj djeci. Vila djevojčici daje šest pravila koja mora zapamtiti. Kroz ta pravila vila djevojčicu uči kako živjeti s bolešću te da bolest nije tako strašna kao što se čini.

Zlostavljanje

Zlostavljanje obuhvaća fizičko i mentalno povrjeđivanje, seksualno zlostavljanje i nemaran postupak ili maltretiranje djece ispod 18 godina od strane osoba koje su odgovorne za djetetov razvoj (Buljan Flander i Kocijan Hercigonja, 2003). Prema Bujišić (2005), dijete je zlostavljano ako osoba koja se brine o njemu zanemaruje njegove potrebe, tjelesno ga

zlostavlja ili spolno opći s njime. Neke od problemskih slikovnica koje govore o zlostavljanju su: „Plavi oblak“, „Ispravni dodir“, „Obiteljski album“, „Lana i Pavo“, „Anica i velike brige“ i dr.

Slikovnica *Ispravni dodir* (Kleven Sandy, 2004.) govori o prevenciji seksualnog zlostavljanja djece. Na početku slikovnice nalazi se bilješka za roditelje i učitelje gdje autorica Sandy Kleven navodi nekoliko činjenica i smjernica prije samog čitanja slikovnice. Autorica je ovu slikovnicu zamislila kao suptilno i promišljeno oruđe za usvajanje znanja koja bi mogla pomoći u prevenciji seksualnog zlostavljanja djece. Seksualno zlostavljanje se često događa u situacijama u kojima nema fizičke prisile, a zlostavljač često može biti osoba koju obitelj pozna. Djecu treba naučiti suprotstaviti se odrasloj osobi i reći NE u situacijama kada dodir postaje nepoželjan. O tome kako se zaštititi od seksualnog zlostavljanja saznajemo u slikovnici na jednostavan, razumljiv i primjeren način, kroz razgovor dječaka Ivana i njegove mame. Majka svome sinu Ivanu prepričava jedan neugodan događaj u kojem je čovjek pokušao zavući svoju ruku u gaćice jedne djevojčice. Majka uči sina da u takvim situacijama treba reći ne, otići i ispričati nekome što se dogodilo. Osim toga, ilustracija na 21. stranici pomaže djeci da na jednostavan način nauče imena intimnih dijelova tijela, a na roditeljima je da odaberu nazive koje im se čine najprikladnijima.

Lana i Pavo (Rieger Anja, 2001.) je slikovnica koja govori o prijateljstvu, nasilju i maltretiranju. U slikovnici djevojčica Lana ima među Pavu kojeg svakog jutra češlja, pere mu zube, vodi ga na svoje aktivnosti kao što je slikanje i vožnja biciklom. Često se dogodi da u tim aktivnostima Lana nanosi bol koju Pavo trpi. Vuče ga za sobom, navlači mu premalu haljinicu i prska ga bojama kada slika. Djeci ova slikovnica ukazuje na to koliko je važno prijateljstvo i druženje s prijateljima, da trebaju misliti na osjećaje drugih, biti iskreni te, ako im nešto smeta kod prijatelja, to mu treba otvoreno reći.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Veliku ulogu u prihvaćanju, razumijevanju i pružanju podrške djetetu u kriznim situacijama imaju odgojitelji. Odgojitelji mogu ponuditi različite strategije i postupke kako bi pomogli djetetu tijekom krize koju proživljava. Jedna od tih strategija je čitanje problemskih slikovnica koje potiču djecu na razgovor o osobnom iskustvu. Primjenom problemskih slikovnica odgojitelji pomažu djetetu da se suoči s problemom i usmjeri na rješavanje tog problema. U skladu s time, postavljen je cilj istraživanja: istražiti iskustva odgojitelja u primjeni problemskih slikovnica u radu s djecom u krizi.

3. METODA

Istraživanje je provedeno na namjernom uzorku od 10 sudionika. Istraživanju su pristupile odgojiteljice koje se razlikuju po duljini radnog staža i dječjem vrtiću u kojemu rade. Uzorak sudionika sastojao se od jedne odgojiteljice s 6 mjeseci radnog staža, tri odgojiteljice s 5 godina radnog staža, tri odgojiteljice sa 7 do 8 godina radnog staža, jedne odgojiteljice s 11 godina staža, jedne s 25 i jedne odgojiteljice s 39 godina staža. Sudionice su odgojiteljice dječjih vrtića iz Zagrebačke županije. Kao tehnika prikupljanja podataka korišten je polustrukturirani dubinski intervju s unaprijed postavljenim pitanjima otvorenog tipa. Prije prikupljanja podataka sudionici su bili obaviješteni o svrsi i cilju istraživanja te o zaštiti identiteta kao i povjerljivosti prikupljenih podataka. Pitanja u intervjuu su usmjerena na razumijevanje iskustava raznih odgojiteljica iz raznih dječjih vrtića o primjeni problemskih slikovnica i radu s djecom u kriznim događajima.

4. REZULTATI

Nakon provedenih intervjuova s deset odgojiteljica izvršena je kategorizacija i kodiranje njihovih odgovora za svako pojedino pitanje. Svaka kategorija pitanja potkrijepljena je navodima odgojiteljica ili njihovim primjerima iz rada u dječjem vrtiću.

Vrsta kriza i reakcije djece na krizu

Većina odgojiteljica kao pokazatelje na krizu u djetetovom životu navode promjene u ponašanju, povlačenje u sebe, agresivnost, ljutnju, osamljivanje te odbijanje suradnje i pomoći, a kao najčešće krizne situacije navode rođenje brata ili sestre, razvod braka roditelja te gubitak bliske osobe.

„Prepoznajem da dijete prolazi kroz kriznu situaciju kroz promjenu unutar njegovih uobičajnih obrazaca ponašanja. Dijete je ljuto, odbija pomoć odgojitelja te mu treba vremena da postane spreman za razgovor o svojim emocijama i uzroku takvog ponašanja.“ (I.B., 6 mj)

„Djeca pokazuju ljubomoru, povučena su, emocionalno nestabilnija u odnosu na prije. Dijete ne sudjeluje u aktivnostima, dijete je loše raspoloženo, tužno i zabrinuto. Odvaja se od druge djece. Teže stupa u kontakt, teže se prilagođava na vrtić.“ (D.V., 5 god)

„Dijete se povlači u sebe ili s druge strane može postati agresivno, ponašanje mu nije uobičajeno.“ (I.B.V., 5 god)

Kompetencija odgojitelja i najbolje metode u radu s djecom u krizi

Većina odgojiteljica se smatra kompetentnima. Samo se jedna odgojiteljica izjasnila nekompetentnom te smatra kako odgojitelji nisu dovoljno osposobljeni za rad s djecom u krizi. Kao najbolje metode u radu s djecom u krizi, odgojiteljice su navodile razgovor s djecom, pružanje podrške, fizički dodir (maženje), igre s lutkama, te pomoć stručnog tima. Samo su dvije odgojiteljice kao jednu od metoda u radu s djecom u krizi navele priče i slikovnice.

„Smatram se kompetentnom, ali isto tako smatram da ne možeš nikada biti dovoljno kompetentan - da je potrebno učestalo stručno usavršavanje na tu temu. (I.B., 6 mj)

„Najviše mi je pomogao razgovor i to što sam često komunicirala s njima, tražila sam od njih da izražavaju svoje osjećaje, koristila sam "ja" poruke. Tražila sam i literaturu za određene situacije pogotovo za agresiju kod djece. Metode: razne igre s lutkama/ lutke za prstiće te razne priče i slikovnice.“ (D.V., 5god)

„Najviše mi pomaže razgovor s djetetom, dijete mora znati da je odgojitelj tu za njega u svakom trenutku i da mu se može obratiti za pomoć i utjehu. Ono što također koristim u radu s djecom u krizi jesu i lutke emocija.“ (I.B.V., 5 god)

„Najviše pomaže podrška kolegica, razmjena iskustava. Najvažnije je biti uz dijete, pružati mu podršku i dati do znanja da smo tu za njega i da je voljen.“ (I.F., 5 god)

„U takvim situacijama mi pomaže suradnja sa stručnim suradnicima i roditeljima. Puno, puno likovnih poticaja, aktivnosti, odgojiteljica uvijek mora biti dostupna za razgovor, fizički dodir i zagrljaj.“ (L.G., 39 god)

Primjena problemskih slikovnica u radu

Većina odgojiteljica koristi problemske slikovnice. Najčešće koriste po potrebi, kada dođe do određene krize ili situacije poput rođenja brata ili sestre, odvikavanju od nekih navika, nedijeljenju igraćaka i sl. Odgojiteljice su navele problemske slikovnice koje govore o izražavanju emocija, različitostima, odvikavanju navika te o rođenju brata ili sestre. Samo je jedna odgojiteljica rekla da jako slabo koristi problemske slikovnice, a kao razlog tome je prevelik broj djece u skupini.

„Koristim, povremeno po potrebi. Najčešće su to slikovnice autorice Trace Moroney, a teme su uglavnom o izražavanju emocija (Kad sam sretan, kad se ljutim, kad sam tužan, kad sam prestrašen i sl.)“ (D.V., 5 god)

„Koristim problemske slikovnice svakog tjedna. Ponajviše slikovnice koje se odnose na izražavanju vlastitih emocija i prepoznavanje istih.“ (I.B.V., 5 god)

„Da, koristim. Problemske slikovnice su super u situacijama kada većina grupe prolazi neku fazu pa se više djece može s tim poistovjetiti. Na primjer dolazak brata/ sestre ili odvikavanje od dude, pelena i sl.“ (M.P., 7 god)

„Primjenjivala sam problemske slikovnice, pogotovo u situaciji kada smo u skupini imali dijete romske nacionalnosti. Slikovnica se zvala "Lijepo je biti različit".“ (L.G., 39 god)

„Koristim slikovnice po potrebi, npr. Moj mali brat, Kako je lijepo imati sestricu.“ (V.M., 25 god)

Primjena problemskih slikovnica u radu s djecom u krizi

Odgojiteljice su koristile problemske slikovnice, samo je jedna odgojiteljica istaknula da je češće koristila priče, a ne slikovnice. Većina je odgovorilo da su slikovnice pozitivno utjecale na djecu u skupini. Problemske slikovnice su im pomogle nakon nekog vremena. Djeci se sviđaju takve slikovnice, poistovjećuju se s likovima, prepričavaju priču i razgovaraju o tome. Djeca su sudjelovala, a ona djeca koja nisu prolazila kroz trenutnu krizu ili problem su bila potpora onoj djeci koja su bila u krizi.

„Koristila sam slikovnice u radu s djecom u krizi. Najčešće zbog teških rastajanja s roditeljima prilikom dolaska u vrtić. Slikovnica je pomogla, ali nakon dužeg vremena. Djeca su otvorenije pričala o vrtiću i onome što vole raditi s prijateljima. Bila je odličan verbalni poticaj.“ (I.B., 6 mj)

„U mom radu su se problemske slikovnice pokazale kao korisne ako se na pravi način i u pravom trenutku koriste. Djeca se poistovjećuju s likovima, prepričavaju priču, shvate poantu pa ju primjenjuju i na sebi i prijateljima. Jedni drugima postaju potpora npr. u odvikavanju od pelena, u tugovanju i sl.“ (M.P., 7 god)

„Djeca su pozitivno reagirala na takve slikovnice i o tome bi razgovarala čak i međusobom tijekom igre.“ (I.B.V., 5 god)

„Da kao što sam već rekla koristila sam kada je tema problema nedijeljenje igračaka, i/ili mokrenje u gaćice. Koristilo je u pozitivnom rješavanju, a druga djeca su bila podrška onome prijatelju koji je imao problem“ (E.T., 8 god)

Dostupnost problemskih slikovnica

Tri su se odgojiteljice izjasnile kako im u vrtiću nisu dostupne problemske slikovnice, dok su ostalim odgojiteljicama slikovnice dostupne u vrtićkim knjižnicama. Nešto od slikovnica imaju u vrtiću, a nešto nabavljaju same ili posuđuju u gradskim knjižnicama.

„Nisu dostupne, nabavljamo sami. Nemamo pomoć stručnog tima jer svaki upit za neki savjet znači da nismo sposobni sami riješiti situaciju što najčešće rezultira time da ispadamo nesposobne, neodlučne, nesigurne.“ (D.V., 5 god)

Korisnost problemskih slikovnica u radu s djecom u krizi

Većina odgojiteljica misli kako problemske slikovnice mogu pomoći djeci u krizi, ali da one nisu jedine koje doprinose rješavanju problema i krize kod djece. Smatraju da je osim slikovnica djetetu najvažnije pružiti sigurnost, podršku, razumijevanje i povjerenje te da je potrebna suradnja svih osoba koje doprinose odgoju djeteta.

„Slikovnice su samo jedan način na koji možemo pomoći djeci. Kod čitanja slikovnica je također važno da se slikovnica i analizira nakon čitanja i da se dijete reflektira na slikovnicu i izrazi svoje mišljenje. Također je dobro imati kontinuitet u čitanju slikovnica djeci. Iako smatram da je za pomoć djetetu ipak najvažnije pružiti mu sigurnost, razumijevanje i ne pritiskati dijete. Važno je da dijete zna da smo tu kad i ako zatreba.“ (I.B.V., 5 god)

„Slikovnice mogu pomoći djetetu u krizi, ali puno više pomažu podrška, osjećaj prihvaćenosti, sigurnosti, razumijevanje, pomoć stručnog tima, međusobna razmjena informacija, komunikacija i suradnja.“ (D.V., 5 god)

„Djetetu u krizi je najvažnije pružiti razumijevanje. Imenovati i razumjeti emociju koju doživljava te usmjeriti ga na prihvaćanje te iste emocije. Ne ograničavati dijete i posramljivati, kao niti umanjivati važnost emocije i doživljaja.“ (M.M., 8 god)

„Problemske slikovnice mogu pomoći / biti dio pomoći u rješavanju krize, ali nisu jedina stavka i način. Puno faktora i metoda tu mora biti uključeno. Ali svako dijete i svaka kriza je individualna i zahtjeva individualan pristup, veliku posvećenost, promatranje, senzibilitet djece, odgojitelja i svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa.“ (M.P., 7 god)

„Ovisi o djetetu i prisutnom problemu. Najvažnija je suradnja svih iz djetetovog okruženja.“ (L.G., 39 god)

Pomoć i podrška u primjeni problemskih slikovnica

Kako bi što uspješnije radile s djecom u krizi odgojiteljice priznaju da im je potrebna dobra komunikacija i suradnja sa stručnim suradnicima, odgovarajuća literatura te dodatne radionice i edukacije kako bi što bolje mogle riješiti kriznu situaciju i biti jedni drugima podrška u tom procesu. Kako bi što uspješnije radili s djecom odgojiteljima je potrebno *„razumijevanje, pomoć stručnog tima, međusobna razmjena informacija, komunikacija i suradnja.“ (D.V., 5 god)*

„Mislim da je potrebno organizirati radionice na razini svakog vrtića s temom djeteta u krizi, viđene od strane psihologa te na taj način voditi rasprave i rješavati fiktivne slučajeve na kreativne načine, olujom ideja ili već isprobanim metodama i iskustvima. Da jedni druge osnažimo u tom procesu.“ (M.P., 7 god)

Podrška stručnih suradnika u primjeni problemskih slikovnica

Što se tiče podrške stručnog tima, ona je prisutna, ali nije uvijek adekvatna te konkretni savjeti često izostaju. Jedna se odgojiteljica izjasnila kako uopće nema podršku stručnog tima jer kod svakog upita stručnoj službi ima osjećaj da će ispasti nesposobna, neodlučna i nesigurna u svom radu s djecom.

„Podršku stručnih suradnika imam u svakoj prilici ili nedoumici koju imam.“ (I.B.V., 5 god)

„Podrška stručnog tima je tu u slučaju da oni imaju iskustva s određenom problemskom situacijom, ali ako ni oni nisu sigurni kako pomoći djetetu onda imaju tendenciju izbjegavati i tu grupu i dijete. Savjetuju rad s problemskim situacija, ali konkretni savjeti izostaju.“ (M.P., 7 god)

„Nemamo pomoć stručnog tima jer svaki upit za neki savjet znači da nismo sposobni sami riješiti situaciju što najčešće rezultira time da ispadamo nesposobne, neodlučne, nesigurne.“ (D.V., 5 god)

5. RASPRAVA

Provedenim istraživanjem je na temelju mišljenja i iskustava odgojiteljica dobiven detaljan uvid u primjenu problemskih slikovnica u odgojno-obrazovnom radu, s posebnim naglaskom na rad s djecom u krizi. U skladu s postavljenim ciljem istraživanja utvrđeno je koliko su odgojitelji upoznati s problemskim slikovnicama te njihova dosadašnja iskustva u njihovoj primjeni i radu s djecom u krizi.

Na temelju rezultata istraživanja možemo zaključiti da su se u svom dosadašnjem radu sve odgojiteljice susrele sa situacijom da je neko dijete iz odgojne skupine prolazilo kroz veću ili manju krizu. Odgojiteljice su navele nekoliko kriznih situacija s kojima su se susrele,

poput rođenja brata ili sestre, razvod braka roditelja, gubitak bliske osobe i stalna preseljenja. Najveći broj odgojiteljica kao kriznu situaciju je navelo rođenja brata ili sestre što predstavlja veliku promjenu za dijete. Dolazak novog djeteta u obitelj postavlja pred dijete i roditelje nove izazove. Roditelji manje vremena posvećuju starijem djetetu što može izazvati različite reakcije i krizu kod djece. Nadalje, odgojiteljice prepoznaju da dijete prolazi kroz kriznu situaciju tako što dolazi do promjena u njegovom ponašanju. Dijete se povlači u sebe, odvaja se od druge djece, lošeg je raspoloženja te se kod djeteta javljaju emocije tuge, ljutnje, straha i zbunjenosti. To se slaže s tvrdnjom da se tijekom krize pojavljuju vrlo neugodne emocije poput straha, anksioznosti, ljutnje, i tuge te da bi se kriza razvila potreban je osjećaj bespomoćnosti, gubitak kontrole i unutarnje ravnoteže te dezorganizacija ponašanja (Hitrec, 2007).

Prema mišljenju odgojiteljica, najbolje metode u radu s djecom u krizi su razgovor s djecom o trenutnoj krizi/problemu, fizički dodir (maženje), likovne aktivnosti, razne igre s lutkama te razne priče i slikovnice. Osim toga odgojiteljice navode da suradnja i pomoć stručnih suradnika te dodatna stručna usavršavanja doprinose kvalitetnom radu s djecom u krizi. Što se tiče primjene, većina odgojiteljica u svom radu primjenjuje problemske slikovnice uglavnom po potrebi, odnosno kada se pojavi određena kriza ili situacija poput rođenja brata ili sestre, odvikavanje od nekih navika, nedijeljenje igračaka i sl. Iz navedenih iskaza možemo zaključiti da ispitane odgojiteljice posežu za problemskim slikovnicama nakon što se dogodi neka krizna situacija. Ne koriste problemske slikovnice unaprijed kao prevenciju kako bi djecu upoznali s nekim problemskim situacijama u kojima se mogu naći, već u trenutku kad se dio djece u grupi suočava s nekom temom. Od ispitanih odgojiteljica samo je jedna istaknula da jako slabo koristi problemske slikovnice, a razlog tome su druge obaveze i preopterećenost skupina. Nadalje, jedna odgojiteljica je istaknula autoricu Trace Moroney i njene slikovnice u kojima je glavni lik mali zečić koji govori o emocijama („Kad sam sretan“, „Kad se ljutim“, „Kad sam tužan“ i „Kad sam prestrašen“), dok je druga odgojiteljica istaknula problemske slikovnice izdavačke kuće Evenio koja nudi priče za djecu, ukrašene kvalitetnim i djeci prilagođenim ilustracijama.

Većina ispitanih odgojiteljica koristila je problemske slikovnice u radu s djecom u krizi. Na pitanje u kojim ste sve situacijama koristile problemske slikovnice, odgojiteljice su navele teško rastajanje s roditeljima prilikom dolaska u vrtić, agresivnost, tugovanje, odvikavanje od pelena, nedijeljenje igračaka, mokrenje u gaćice, rođenje brata ili sestre i sl. Sve odgojiteljice su istaknule kako su slikovnice u kriznim situacijama pozitivno utjecale na

djecu u skupinama. Iz navedenih iskaza odgojiteljica možemo zaključiti da su slikovnice pomogle djeci koja su u kriznoj situaciji, ali i ostaloj djeci da bolje razumiju što se događa oko njih. Djeci se sviđaju takve slikovnice, poistovjećuju se s likovima, prepričavaju priču, razgovaraju o tome te postaju jedni drugima potpora. Upravo Ayalon (1995) ističe kako priču treba oblikovati s djetetovim potrebama, dopustiti djeci slobodu kretanja kako bi postali aktivni sudionici u priči, pohvaliti ih za sudjelovanje te, kao najvažnije, treba razgovarati o vrijednostima koje sadrži priča, ohrabriti djecu da govore o svojim osjećajima tijekom sudjelovanja i slušanja.

Iz navedenih iskaza, možemo zaključiti da većina odgojiteljica smatra da problemske slikovnice mogu pomoći djeci u krizi, ali da one nisu jedini način rješavanja problema odnosno krize. Odgojiteljice su istaknule kako u kriznim situacijama najviše nastoje djetetu pomoći individualnim pristupom, pružiti mu sigurnost, razumijevanje, podršku i utjehu. Naime i Hitrec (2007) ističe da tijekom krize djetetu najviše treba prihvaćanje, razumijevanje, podrška i osjećaj da postoji netko u koga se može pouzdati. Bujišić (2005) također navodi nekoliko osnovnih načela kako bi odgojitelji što uspješnije riješili krizu, a to je: naučiti promatrati, biti djetetu na raspolaganju, znati kada tražiti pomoć, tumačiti djetetove osjećaje i razmišljanja, pomoći roditeljima te nikada ne procjenjivati i osuđivati. U suočavanju s kriznim situacijama većina odgojiteljica navodi kako im je potrebna dodatna pomoć stručnih suradnika, odgovarajuća literatura te dodatne radionice i edukacije kako bi što bolje i uspješnije riješile situaciju. Upravo Bujišić (2005) ističe kako je u kriznim situacijama poželjno osmisliti akcijski plan odnosno tim koji će prikupljati informacije o problemu, učiti, organizirati sastanke, razmjenjivati informacije, ocjenjivati postignuća te voditi bilješke.

Na temelju rezultata istraživanja bilo bi dobro poraditi na suradnji stručnih suradnika i odgojitelja te, ako je potrebno, organizirati aktivnosti i radionice koje će govoriti o važnosti suradnje između djelatnika vrtića i pružanju zajedničke podrške djeci u kriznim situacijama. Osim toga, trebalo bi vrtićke knjižnice obogatiti raznim problemskim slikovnicama i koristiti ih češće, a ne samo kada se pojavi određena krizna situacija. Vrlo je važno upoznati stručne suradnike i odgojitelje s mogućim kriznim događajima kako bi što bolje intervenirali i riješili krizu. Hitrec (2007) također naglašava kako je bitno unaprijed se pripremiti za slučaj kriznih događaja. Takva priprema povećava vjerojatnost uspješnijeg suočavanja s kriznim događajem ako on nastupi, što znači manje kaosa i gubitka dragocjenog vremena, bržu i djelotvorniju pomoć onima kojima je potrebna, odgovarajuću uporabu vanjskih

izvora stručne pomoći, brži oporavak onih koji su pogođeni i brže vraćanje na uobičajenu rutinu.

6. ZAKLJUČAK

Odgojitelji imaju vrlo kompleksnu i odgovornu ulogu u kriznim situacijama. Osim što su u svom radu izloženi svakodnevnim stresom, odgojitelji su izloženi i kriznim situacijama koja pogađaju djecu. Ono što djetetu u krizi najviše treba jest prihvaćanje, razumijevanje i podrška. Izuzev toga, krizne situacije zahtijevaju ozbiljno planiranje i organiziranje strategija za brzo i djelotvorno poboljšanje situacije. Različite strategije i tehnike poput crtanja, slikanja, slobodnog pisanja, slušanja pjesama i pričanja priča mogu potaknuti djecu na razgovor o problemu. Veliku funkciju u tome ima i slikovnica točnije problemska slikovnica koja se bavi problemskim situacijama u životu djeteta.

Provedeno istraživanje pokazalo je da odgojiteljice u radu s djecom u krizi često primjenjuju problemske slikovnice. Možemo zaključiti da je njihovo iskustvo s problemskim slikovnicama pozitivno i da su im problemske slikovnice pomogle u rješavanju krizne situacije. Slikovnice su pomogle djeci u krizi, ali i ostaloj djeci u skupini. Pomoću problemskih slikovnica djeca su bolje razumjela što se događa oko njih, potaknulo ih je da razgovaraju o problemima te, najvažnije, postali su potpora jedni drugima. Iako se odgojiteljice smatraju kompetentnima u radu s djecom u krizi, ipak naglašavaju da im je potrebna dodatna pomoć stručnih suradnika, odgovarajuća literatura te dodatne radionice i edukacije kako bi što uspješnije riješile kriznu situaciju.

Kada dijete doživi krizu njegov se život iznenada promijeni i to može za njih biti vrlo zastrašujuće stoga je vrlo važno odmah reagirati, dobro se pripremiti i informirati o problemu ili krizi koja se odvija te surađivati s roditeljima, drugim odgojiteljima i stručnim suradnicima.

LITERATURA

- Ayalon, O., (1995.) „*Spasimo djecu: priručnik grupnih aktivnosti za pomoć djeci u stresu*“. Zagreb: Školska knjiga.
- Buljan Flander, G., Kocijan Hercigonja, D. (2003.), „*Zlostavljanje i zanemarivanje djece*“, Zagreb: Marko M. usluge d.o.o.
- Bujišić, G. (2005.), „*Dijete i kriza: priručnik za odgajatelje, učitelje i roditelje*“. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Bašić, I. (2011.), „*Biblioterapija i poetska terapija – priručnik za početnike*“. Zagreb: Balans centar.
- Budak, V., Cvijanović, T. (2015.), „*Tematske priče i slikovnice za djecu u treningu socijalnih vještina*“. Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, Vol. 20 No. 77/78, str. 34-36
- Čičko, H. (2000). „*Dva stoljeća slikovnice*“. U: Kakva knjiga je slikovnica: zbornik, prir. R. Javor, 17 - 20. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Čičko, H. (2002). „*Knjiga kao lijek*“. U: Tabu teme u književnosti za djecu i mladež: zbornik, prir. R. Javor, 39-44. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Čičko, H. (2006). „*Čitajmo im od najranije dobi*“. Preporučeni popis slikovnica s anotacijama, Hrvatsko knjižničarsko društvo, Zagreb.
- Ćosić Pregrad, I., Puhovski, S., (2021.) „*Što je važno znati o traumama i reakcijama na traumatske događaje?*“ Letak za roditelje i udomitelje. Zagreb: Društvo za philošku pomoć. Unicef
- Ennulat, G. (2010). „*Strahovi u dječjem vrtiću*“. Priručnik za roditelje i odgojitelje. Split: Harfa
- Hitrec, G., (2007). „*Vrtić i krizni događaji*“. Zagreb: Udruga roditelja "Korak po korak". Dijete, vrtić, obitelj Vol. 13 No. 49, 2007. (<https://hrcak.srce.hr/177518>)
- Huhlaev, O., (2012.), „*Škrinjica s blagom za dječju dušu: igre, aktivnosti i bajke za zdravo i sretno odrastanje*“. Zagreb: Planet Zoe d.o.o.

Jukić Lušić, I. (2007). „*Vrtić kao izvor podrške djetetu tijekom razvoda roditelja*“. Zagreb: Dijete, vrtić, obitelj Vol. 13, No. 50, 2007. (<https://hrcak.srce.hr/177064>)

Oehlberg, B. (2008). „*Neka bude bolje*“. Aktivnosti koje pomažu djeci prebroditi stres i oporaviti se od traume. Buševac: Ostvarenje.

Petrović-Sočo, B. (1997). „*Dijete, odgajatelj i slikovnica: akcijsko istraživanje*“. Zagreb: Alinea.

Perrow, S. (2010). „*Bajke i priče za laku noć: terapijske priče za djecu*“. Velika Mlaka: Ostvarenje.

Pauk, Z., Morić, N., Blaće, A., Lemac, M., Pervan, B. (2008.), „*Higijenom do zdravlja*“. Zagreb: Dijete, vrtić, obitelj Vol. 14, No. 53, 2008.

PRILOG

Predložak intervjua

1. U svom dosadašnjem radu sigurno ste se susreli sa situacijom da je neko dijete iz odgojne skupine prolazilo kroz veću ili manju krizu (npr. gubitak bliske osobe, razvod braka, rođenje brata/sestre, preseljenje...). Po čemu se takve krizne situacije razlikuju od drugih uobičajenih situacija? Po čemu prepoznate da dijete prolazi kroz kriznu situaciju? Možete li dati primjere kriznih situacija s kojima ste se susreli tijekom Vašeg radnog iskustva?
2. Smatrate li se kompetentnim za rad s djecom u krizi i što Vam najviše pomaže da se nosite s tim izazovom? Koje su prema Vašem mišljenju najbolje metode u radu s djecom u krizi?
3. Primjenjujete li općenito u svom radu problemske slikovnice?
 - a. Ako je odgovor da, možete li ukratko opisati Vaše iskustvo s problemskim slikovnicama? Koliko često koristite problemske slikovnice? Možete li navesti problemske slikovnice koje ste koristili s djecom.
 - b. Ako je odgovor ne, što biste naveli kao razlog tome?
4. Jeste li dosad koristili problemske slikovnice u radu s djecom u krizi?
 - a. Ako je odgovor da, u kojim ste sve situacijama koristili problemske slikovnice? Kako su djeca reagirala na čitanje problemskih slikovnica i je li Vam to pomoglo u rješavanju krizne situacije? Kako je to utjecalo na cijelu odgojnu skupinu?
 - b. Ako je odgovor ne, jeste li u svome radu s djecom u krizi koristili neke druge slikovnice ili priče? Kako ste ih koristili? Kako su djeca reagirala na te priče i je li Vam to pomoglo u rješavanju krizne situacije? Kako je to utjecalo na cijelu odgojnu skupinu?
5. Jesu li Vam problemske slikovnice dostupne u vrtiću ili ih, ako ih želite koristiti, trebate nabaviti sami? Imate li podršku stručnih suradnika u radu s djecom u krizi, u izboru i primjeni problemskih slikovnica za pojedine situacije?
6. Koje je Vaše mišljenje, koliko problemske slikovnice i/ili druge vrste slikovnica i priča mogu pomoći djetetu u krizi? Što je po Vama najvažnije pružiti djeci u krizi, kako im najbolje možete pomoći? Kakva pomoć i podrška bi Vama odgojiteljima bila potrebna kako biste što uspješnije radili s djecom u krizi?
7. Želite li dodati još nešto što nije obuhvaćeno prethodnim pitanjima, a mislite da je važno?

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)